



Pázmány Law Working Papers
2013/06

Tattay Levente:
**Az új Ptk öröklési jogi rendelkezései és
a túlélő házastárs jogi helyzete**

Pázmány Péter Katolikus Egyetem /
Pázmány Péter Catholic University Budapest
<http://www.plwp.jak.ppke.hu/>

TATTAY LEVENTE: AZ ÚJ PTK ÖRÖKLÉSI JOGI RENDELKEZÉSEI ÉS A TÚLÉLŐ HÁZASTÁRS JOGI HELYZETE

1. Bevezetés

Az Új Ptk a polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 2014. március 15-én lép hatályba. Az Új Ptk rendelkezései egyaránt fontos, mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás szempontjából. Az újraszabályozás az egyetemi oktatásban is forradalmi változásokat okozott. Elvileg csak a 2014/2015-ös tanévtől kellene az Új Ptk-t oktatni, azonban már a 2011/2012-es tanévtől a PPKE JAK-on az oktatás szerves részét képezte a civilisztikában várható kardinális változások tanítása. Nyilvánvaló, hogy a 2012-től végzős hallgatóinknak meg kellett tanulniuk azokat a lényeges változásokat, amelyekkel majd szakmájukban dolgozni fognak, annak ellenére, hogy azokat nem lehetett a záróvizsga tételek közé beiktatni.

Az új Ptk korszakos változásokat hozott a családjog, társasági jog és az európai szerződési jog törvénykönyvi integrálásával.

A magam részéről az öröklési jog változásait tartom a leglényegesebbnek. Legyen a végzett jogászból politikus, diplomata, polgármester vagy más „szakmaszökevény” mind magánszemélyként akár a saját civil életében, akár közvetlen szakmai környezetében levők őt fogják autentikusnak tekinteni az elkerülhetetlenül felmerülő öröklési jogi kérdésekben. Viszont más szakmabeliek (ügyvédek, bírák, ügyészek, közjegyzők, stb) jelentős részének mindennapos munkájához szervesen hozzátartozik az öröklési jog rendelkezéseinek, eljárási szabályozásának, bírói gyakorlatának ismerete.

A tulajdoni viszonyokban bekövetkezett változások, nevezetesen a magántulajdon körének, és ez által az örökölhető vagyontárgyaknak és azok értékének jelentős növekedésében, valamint azok összetételében, rendeltetésében bekövetkezett változások befolyásolják az öröklést. Az örökölhető vagyonok jellegének, összetételének, rendeltetésének a megváltozása az öröklési jogi szabályozás befolyásolására is alkalmas.¹ Az öröklési jog változásának okai között elsősorban a magántulajdon megnövekedett szerepének és ennek következtében az örökölhető vagyon kiszélesedett tárgyi körének kell elsődlegesen jelentőséget tulajdonítani.²

Az öröklési jogi szabályok felülvizsgálata tekintetében emellett a családi viszonyokban, valamint a demográfiai viszonyokban bekövetkezett egyes változásoknak is jelentőségük volt.³ A megváltozott demográfiai társadalomstruktúra következményeként jelentkező paradigmaváltás a házastársak örökösödési jogának a változásában jelenik meg. A törvény nem kívánja a házastárs öröklési jogi pozícióját a gyermek öröklési joga elé helyezni.⁴

Az Új Ptk további jellegzetes vonása az öröklési jog tekintetében a bírói gyakorlat⁵ tartós eredményeinek beemelése a törvényi szabályozásba. Példaként a PK.82 sz.⁶ és PK 85.sz.⁷ állásfoglalásai említhetők meg.

¹ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója; Magyar Közlöny 2005/11.sz. II:kötet 186. oldal

² Vékás Lajos: die Grundzüge des ungarischen Erbrechts In: Erbrechtsentwicklung in Zentral-und Osteuropa.(Welser (Hrsg), Wien;2009.54..oldal

³ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója; Magyar Közlöny 2005/11.sz.II. kötet 186.oldal

⁴ Vékás Lajos: die Grundzüge des ungarischen Erbrechts In: Erbrechtsentwicklung in Zentral-und Osteuropa.(Welser (Hrsg), Wien;2009.66.oldal⁴ Vékás Lajos: die Grundzüge des ungarischen Erbrechts In: Erbrechtsentwicklung in Zentral-und Osteuropa.(Welser (Hrsg), Wien;2009.54..oldal

⁵ Vékás Lajos: Az öröklési jog az új Polgári Törvénykönyv vitatervezetében. Jogtudományi Közlöny 2007, május

2. Az Új Ptk-ban levő öröklési jogi változásokról

Az Új Ptk az öröklési jog minden területén kisebb-nagyobb tartalmi változásokat hozott, akár az általános szabályok, akár a végrendeleti öröklés, akár a törvényes öröklés, akár a köteles rész, akár az örökös jogállása tekintetében.

Az Új Polgári Törvénykönyv rendelkezései:

- A) új jogintézmények bevezetését,
- B) jelentős rendszerbeli változásokat és
- C) átfogó jellegű módosításokat tartalmaznak

A) Új jogintézmények bevezetése

Az Új Ptk több új jogintézményt is vezetett be, vagy állított vissza, amelyek közül a törvényes öröklés körében

- a harmadik, dédszülői parentéla⁸ (Az Új Ptk 7:65.§ Dédszülő és dédszülő leszármazójának öröklése),
- a túlélő házastársat megillető gyermekrész (Az Új Ptk 7:58.§ Házastárs öröklése leszármazó mellett) bevezetése érdemel említést.

A végrendeleti öröklés körében az utóöröklés (Új Ptk 7:28§ utóörökös nevezése)⁹ és a közös végrendelet (Új Ptk 7:23.§ közös végrendelet) bevezetése érdemel elsősorban említést.

B) rendszerbeli változások

Itt először azt említeném, hogy az 1959.évi IV.törvény sorrendjét megcserélve, a végintézkedésekről szóló szabályozása (Új Ptk hetedik könyv, Öröklési jog II.rész a végintézkedésen alapuló öröklésről) megelőzi a törvényes öröklésről szóló rendelkezéseket (III.rész).

Külön kiemelés nyertek az 1959.évi IV.törvény által nem említett rendelkezések az öröklési igény¹⁰elévülhetetlenségéről és a kötelmi jellegű köteles rész iránti igény¹¹ elévüléséről.

E körbe tartozik az az, hogy az Új Ptk az osztályrabocsátás intézményét közvetlenül a leszármazók törvényes öröklése (7:56 osztályrabocsátási kötelezettség) körében tárgyalja, ahova logikusan tartozik.¹²

C) Átfogó jellegű módosítások

⁶ A Legfelsőbb Bíróságnak a végrendeletek értelmezése tekintetében elfoglalt álláspontját a PK 82.sz állásfoglalás indokolása tükrözte.

⁷ A PK 85.állásfoglalás a végrendelet minimális kellékeiről és a végrendelet megtámadásának hatásáról rendelkezik

⁸ Korábban az 1946. évi XVIII.tv .korlátozta az oldalági öröklést.A nagyszülő leszármazójánál távolabbi oldalakon nem örökölhettek. In:Gellért György:A Polgári Törvénykönyv magyarázata,Budapest;KJK-KERSZÖV, 2001,1977.

⁹ Az utóöröklés intézményét éppen az 1959.évi IV. tv. szüntette meg.

¹⁰ Az Új Ptk 7.könyv , első rész (általános rendelkezések) , szakaszai között a második, 7:2. §, az öröklési igény elévüléséről szóló előírás, amely szerint **az** öröklési igény nem évül el.

¹¹ Az Új Ptk 7.könyv , negyedik rész (köteles rész)) szakaszai között a második, 7:78. § a kötelesrészi igény elévüléséről, amely szerint kötelesrész iránti igény öt év alatt évül el.

¹² Az 1959. évi IV. tv. Törvényes öröklés c. II.cím utolsó 619-622§§.-ai. ,

A leglényegesebb módosítások az alábbiak

- a túlélő házastárs jogi helyzetének megváltozása;
- a köteles rész mértékének fél részről egy harmadra csökkentése¹³,
- kiesési okok hatról négyre csökkentése,¹⁴
- a kitagadási okok hétről¹⁵ tízre növelése¹⁶

3. A túlélő házastárs jogi helyzetének megváltozása

Az Új Polgári Törvénykönyv a Magyar Közlönyben, 2002-ben kiadott koncepciója szerint a házastársi öröklés több irányban szorult újragondolásra.

Az öröklési kodifikáció egyik alapproblémája az volt, hogy megmaradjon-e egyáltalán az özvegyi jog.¹⁷

A haszonélvezet jog fennmaradása esetén át kellett gondolni, hogy a leszármazó örökösök mellett megmaradjon-e főszabályként a házastárs haszonélvezet öröklése – természetesen megfelelő megváltás lehetőségével, vagy akár megváltás lehetőségének bővítésével.

A további főkérdés az volt, hogy a felmenő és oldalági örökösök mellett, de különösen felmenő örökösök mellett megmaradjon-e a túlélő házastárs számára az 1959. évi IV. tv. által széles körben biztosított egyedüli örökös jogállás.¹⁸

Az új Polgári Törvénykönyv mindezekre a kérdésekre megadta a megfelelő választ és jelentős változásokat vezetett be. Az Új Ptk legnagyobb horderejű változása az özvegyi haszonélvezettel, a

¹³ Az 1959. évi IV tv.665.§ (1) bekezdése értelmében kötelesrész címén a leszármazót és szülőt annak a fele illeti meg,ami neki – a köteles rész alapja szerint számítva – mint törvényes örökösnek jutna..

¹⁴ az 1959. évi IV tv. 600. § értelmében Kiesik az öröklésből:

- a) aki az örökhagyó előtt meghal;
- b) aki a hagyatékot az öröklés megnyílásakor törvénynél fogva nem szerezheti meg;
- c) aki az öröklésre érdemtelen;
- d) aki lemondott az öröklésről;
- e) akit az örökhagyó az öröklésből kizárt vagy kitagadott;
- f) aki az örökséget visszautasította.

¹⁵ Az 1959. évi IV. tv 663.§ (1) bekezdése szerint kitagadásnak van helye, ha a kötelesrészre jogosult

- a) az örökhagyó után öröklésre érdemtelen lenne;
- b) az örökhagyó sérelmére súlyos bűncselekményt követett el;
- c) az örökhagyó egyenesági rokonainak vagy házastársának életére tört, vagy sérelmükre egyéb súlyos büntetést követett el;
- d) az örökhagyó irányában fennálló törvényes eltartási kötelezettségét súlyosan megsértette;
- e) erkölcstelen életmódot folytat;
- f) jogerősen öt évi vagy azt meghaladó szabadságvesztésre ítélték.

Házastársát az örökhagyó házastársi köteleltségét durván sértő magatartása miatt is kitagadhatja[1959.évi IV.tv.663. §.(2)]

¹⁶ Teljesen új kitagadási okoknak minősülnek.

Az Új Ptk 7:78.§(1) bekezdés g) értelmében kitagadható az aki a tőle elvárható segítséget nem nyújtotta, amikor az örökhagyónak szüksége lett volna rá.

Az Új Ptk 7:78.(2) bekezdése értelmében a nagykorú leszármazót az örökhagyó a vele szemben tanúsított durva hálátlanság miatt is kitagadhatja.

Az Új Ptk 7:78.(3) bekezdése értelmében a szülőt az örökhagyó a sérelmére elkövetett olyan magatartás miatt is kitagadhatja, amely a szülői felügyeleti jog megszüntetésére adott alapot.

¹⁷ Weiss Emilia. Öröklési jog, In: Vékás Lajos (szerk): Az új polgári törvénykönyv koncepciója, kézirat, Budapest, ELTE ÁJK, 2001;190..oldal

¹⁸ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója; Magyar Közlöny 2005/11.sz. II:kötet 190.oldal

túlélő házastárs állagöröklésével az özvegy köteles részével kapcsolatos szabályozás kialakítása volt. Az özvegyi haszonélvezet (özvegyi jog) mint a túlélő házastárs törvényes öröklését biztosító jog a korábbi szabályozás szerint a teljes hagyatéki vagyonra kiterjedt.¹⁹

A kodifikációs tevékenység során a túlélő házastárs jogi helyzetére vonatkozó szabályozás, néhány kivétellel, minden vonatkozásban átgondolásra került. A túlélő házastársak jogi helyzetének változása az alábbiak vonatkozásában valósult meg:

- A) az özvegyi haszonélvezet intézményének megtartása esetkörének korlátozásával;
- B) a túlélő házastárs öröklése leszármazó(k) mellett;
- C) a túlélő házastárs öröklése szülő(k) mellett;
- D) a házastárs, mint egyedüli örökös,
- E) házastárs kiesése a törvényes öröklésből;
- F) a házastársi haszonélvezet korlátozásának tilalma;
- G) a házastárs megváltási igénye;
- H) a házastárs köteles része.

A) Az özvegyi haszonélvezet intézményének megtartása, esetkörének korlátozásával

A szakemberek véleménye szerint az özvegyi haszonélvezet már a XX. században is elavult jogintézménynek számított. Az özvegyi jog eredeti rendeltetése a túlélő házastárs tartásának biztosítása volt.

A túlélő házastárs számára az özvegyi jog azért volt kedvezőtlen, mert az életviszonyok a megváltoztak. Az özvegyi jogot egyrészt arra modellezték, hogy a házasságok alapintézmény és élethossziglan tart. Napjainkban, amikor egyre növekszik a házasságkötés nélkül párkapcsolatban élők száma, továbbá a házasságok több mint ötven százalékát felbontják, az özvegyi jog már nem tölti be a rendeltetését. Másrészt az özvegyi jog bevezetése idején – nyugdíj nem lévén – arra szolgált, hogy mezőgazdasági ingatlan, kisebb-nagyobb földbirtok jövedelméből a túlélő házastársnak természetben megélhetést nyújtson. A modern korban viszont egyre inkább olyan vagyontárgyak kerültek előtérbe, mint a bérlakás, kocsis, nyaraló, értékpapír, takarékbetét, életbiztosítás és üzletrész gazdasági társaságban, amelyek egyáltalán nem vagy csak részben voltak alkalmasak az özvegy eltartására.

Különös jelentősége van e vonatkozásban is a technika fejlődésének. Szaporodnak a hagyatéki tárgyat képező, olyan, akár jelentős értékű ingóságok (gépjármű, személyi számítógép, laptop, stb), amelyek tartós használat esetén a dolog állagát illetően pusztán az idő múlásával értéküket veszítik²⁰

Az örökösök számára szintén szintén sokszor volt a haszonélvezet hátrányos, mert nem juthattak az örökségükhöz. Ez különösen akkor okozott nehezen megoldható helyzetet, ha az örökhagyó több, mondjuk három házasságot kötött és az aktuális házastársa fiatalabb volt, mint az első házasságból született gyermeke. Az ebből eredő függő helyzet, a haszonélvezeti öröklés és az állagöröklés konfliktusa sokkal erősebben jelentkezik.²¹ Az özvegyi haszonélvezet kiterjedt a

¹⁹ Az 1959. évi IV. tv. 615.§ (1) bekezdése értelmében az örökhagyó házastársa örökli mindannak a vagyonnak a haszonélvezetét, amelyet egyébként nem örököl.

²⁰ 18. jegyzet

²¹ Weiss Emília. Öröklési jog, In: Vékás Lajos (szerk): Az új polgári törvénykönyv koncepciója, kézirat, Budapest, ELTE ÁJK, 2001;190.old.

tartós jogviszonyokból származó jövedelmekre. Amennyiben a haszonélvezet tárgya mondjuk szerzői jogból származó rendszere jövedelem volt, az a túlélő házastársat illette meg.²²

Az Új Ptk kidolgozói végül is az özvegyi haszonélvezet fenntartása mellett döntött. Az Új Polgári Törvénykönyv koncepciója szerint a házastársi haszonélvezet mellett szól viszont, hogy a házastárs haszonélvezet öröklése a magyar öröklési jog egyik leginkább ismert, leginkább elfogadott intézménye, amelyet az örökösök jelentős része ma is helyesnek tart.²³ Az özvegyi jog alkalmazási körét drasztikusan szűkítették. Abban az esetben, ha a túlélő házastárs mellett az örökhagyó szülei élnek, haszonélvezet a túlélő házastársat egyáltalán nem illeti meg.

Két vonatkozásban maradt fenn az Új Ptk-ban az özvegyi haszonélvezet. Egyrészt megmaradt a leszármazók mellet az örökhagyóval közösen lakott lakásra és az ahhoz tartozó berendezési és felszerelési tárgyakra, másrészt az ági örökség tárgyaira.

B) a túlélő házastárs öröklése leszármazó (k) mellett

Az Új Ptk differenciál a túlélő házastárs öröklése vonatkozásában, aszerint, hogy ha van-e leszármazó, továbbá ha nincs leszármazó, de a szülő él, valamint, ha nincs sem leszármazó, sem felmenő.

Az Új Ptk 7:58.§(1) értelmében az örökhagyó házastársát leszármazó örökös mellett megilleti:

- a) a holtig tartó haszonélvezeti jog az örökhagyóval közösen lakott lakásra és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakra
- b) **egy gyermekrész a hagyaték többi részéből.**

A törvény az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon úgy akarja biztosítani a megszokott környezetet biztosító haszonélvezetet, hogy azt az állagörökös leszármazók ne korlátozhassák.²⁴

C) A túlélő házastárs öröklése szülő (k) mellett

Az Új Ptk 7:60. § értelmében, ha leszármazó nincs, vagy nem örökölhet, az örökhagyó házastársa örökli az örökhagyóval közösen lakott lakást és a hozzátartozó berendezési és felszerelési tárgyakat.

Ha az előző bekezdésben nem érintett hagyaték felét az örökhagyó házastársa örökli, **másik felét az örökhagyó szülei öröklik fejenként egyenlő arányban.** Az öröklésből kiesett szülő helyén a másik szülő és az örökhagyó házastársa örököl fejenként egyenlő arányban.

²² A szerzői jog vonatkozásában a Legfelsőbb Bíróság útmutatást adott, miszerint „a szerzői jog vonatkozásában a dolgokkal egy tekintet alá – természeténél fogva – a szerzői jog vagyoni jellegű jogosítványa esik, az annak hasznosításából eredő szerzői jogdíj pedig azonos a dolog hasznáival. Ebből következik, hogy a szerzői jogon fennálló haszonélvezet esetén a szerzői jogdíjak beszedésének a joga a haszonélvezőt illeti meg. (BH 1972/6) In: Gellért György: A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Budapest ;KJK-KERSZÖV, 2001, 2065

²³ Weiss Emilia. Öröklési jog, In: Vékás Lajos (szerk): Az új polgári törvénykönyv koncepciója, kézirat, Budapest, ELTE ÁJK, 2001;190..oldal

²⁴ Vékás Lajos (szerk) Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági javaslata magyarázatokkal, Complex Kiadó, 2012, 553.

Az özvegynek eszerint a hagyatékon osztoznia kell az elhunyt férj vagy feleség szüleivel. A törvényhozók abból indultak ki, hogy a szülők az évek során legtöbb esetben hozzájárulnak ahhoz, hogy gyerekük egzisztenciát teremtsen, a vagyon tehát ilyen értelemben közösnek mondható. Az idősebb generáció tagjai – viszonzásképpen – jogosan számítanak arra, hogy felnőtt leszármazójuk segíteni fogja őket. A haláleset meghiúsítja azt a reményt, így válik értelmezhető az új hagyatéki rendelkezés.²⁵ A megoldás különösen akkor tűnik igazságosnak, ha a leszármazó nélkül elhalt házas örökgyógy anyagi jólétéhez a szülők, mondjuk lakás vagy nyaralóingatlan, vagy más értékes vagyontárgy ajándékozásával járultak hozzá.

A haszonélvezettől mentes hagyatéki hányad juttatásának az a további indoka, hogy az örökgyógy szülője és túlélő házastársa között az esetek tipikusnak mondható többségében meglévő korkülönbség miatt az özvegy haszonélvezetével terhelt hagyatéka a szülő életében fel sem szabadulna a haszonélvezet alól.²⁶

A javaslat alapvetően változtatja meg a házastárs leszármazók mellett hagyományos törvényes öröklés jogi státuszát. A megszokott rendről az újra való áttérést törvény azzal kívánja elősegíteni, hogy lehetővé teszi az érintett örökösöknek, hogy osztályos egyezségben²⁷ állapodjanak meg abban, hogy a házastárs a gyermekrésze vonatkozó állagörökség helyett az egész hagyatékra kiterjedő holtig tartó tartó haszonélvezetet kap.²⁸

A túlélő házastárs-szülők mellett, ha nincs ági vagyon, egyáltalán nem örököl haszonélvezetet.

D) A házastárs, mint egyedüli örökös

Az új Ptk 7:61 § értelmében, **ha leszármazó és szülő nincs, vagy nem örökölhet, az örökgyógy házastársa egyedül örököl.** Ez a rendelkezés is dimenzionális változást jelent a törvényes öröklés rendjében. Az 1959.évi IV.törvény értelmében leszármazó örökös nemlétében (az ági örökség tárgyai kivételével) a házastárs törvényes örökösé vált.²⁹ Ez a megoldás hátrányos a túlélő házastársra a hátrébsorolás miatt, mert a szülők törvényes öröklése – a korábbiakhoz képest, jelentős részt kihalás a túlélő házastárs örökrészből a jelen tanulmány 3/C pontja szerint.

E) Házastárs kiesése az öröklésből

Az Új Ptk kiveszi az általános kiesési okok közül az esetet, amely szerint kiesik az öröklésből a házastárs, ha a házastársak között nem állt fenn az életközösség. Az 1959 évi IV. tv.600.§ b) pontja értelmében – másokkal együtt –, kiesik az öröklésből az, aki a hagyatékot az öröklés megnyíltakor a törvénynek fogva nem szerezheti meg. Ez a kiesési ok mind a törvényes,³⁰ mind a végrendeleti öröklés³¹ esetén értelmezésre került az 1959.évi IV.törvényben.

²⁵ Kulcsár Anna: Királyi státusban; az Új Polgári Törvénykönyv szervesen kapcsolódik az Alaptörvényhez, Magyar Nemzet,2013..március 2.

²⁶ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója; Magyar Közlöny 2005/11.sz..II:kötet, 194. .oldal

²⁷ Az Új Ptk 7:58.§ (3) bekezdése értelmében osztályos egyezségben a házastársnak a gyermekrésze helyett az egész hagyatékra kiterjedő holtig tartó haszonélvezeti jog biztosítható.

²⁸Vékás Lajos (szerk) Az új Polgári Törvénykönyv Bizottsági javaslata magyarázatokkal. Complex Kiadó,2012,553.

²⁹ Az 1959. évi IV.törvény 607.§ 4.bekezdés

³⁰ Az 1959. évi IV tv 601§ (1) . bekezdés szerint a törvény alapján nem örökölhet az örökgyógy házastársa, ha az öröklés megnyíltakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás.

³¹ Az 1959. évi IV. tv. 601§(2) . bekezdés szerint Az életközösség megszakadása előtt tett végintézkedés alapján nem örökölhet az örökgyógy házastársa, ha az öröklés megnyíltakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, kivéve, ha a körülményekből az következik,hogy az örökgyógy végintézkedését azért nem vonta vissza, mert házastársát az életközösség megszakadása ellenére is juttatásban kívánta részesíteni.

A túlélő házastárs törvényes öröklésből történő kiesésére vonatkozó rész átkerült az Új Ptk végrendeleti törvényes öröklésről szóló részbe.

Az Új Ptk 7:62.cikk [Házastárs kiesése a törvényes öröklésből] (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy nem örökölhet az örökgyógyó házastársa, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás.

Az 1959 évi IV.tv. általános, a házastárs végrendeleti öröklésből történő kiesésési oka az Új Ptk-ban végrendelet hatálytalansága körében került említésre. Az Új Ptk 7:46. § [Házastárs, élettárs és bejegyzett élettárs javára tett végrendelet hatálytalansága] úgy rendelkezik, hogy a házastárs, az élettárs vagy a bejegyzett élettárs javára az életközösség fennállása alatt tett végrendelet hatálytalan, ha az öröklés megnyílásakor az életközösség nem áll fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás és az örökgyógyó nem akarta juttatásban részesíteni házastársát, élettársát vagy bejegyzett élettársát.

F) A házastársi haszonélvezet leszármazó általi korlátozásának és megváltásának tilalma

Az Új Ptk 7:58.§ (2) bekezdése értelmében a haszonélvezeti jog nem korlátozható, és a házastársal szemben megváltása nem igényelhető. Mind a korlátozás, mind a megváltás tilalma arra az esetre vonatkozik, amikor a leszármazók a haszonélvezet korlátozását vagy a megváltását kérik. Emögött a korlátozás mögött az áll, hogy a túlélő házastársat ne lehessen a szokott környezetének elhagyására készíteni, és életvitelében megzavarni.

Az özvegyi jog korlátozására az 1959.évi IV.törvényben kizárólag a leszármazók kezdeményezésére volt lehetőség.³² Ezen túlmenően a haszonélvezet megváltását sem kezdeményezhették az állagörökösök a túlélő házastárs által lakott lakás és az ahhoz tartozó felszerelési és berendezési tárgyak vonatkozásában.³³ Az igazi változás abban rejlik, hogy az új Ptk törölte az 1959.évi IV. törvény azon rendelkezését, miszerint a hasznélvezet korlátozásának bármikor helye van.

G) A házastárs és a leszármazók megváltási igénye

A túlélő házastárs haszonélvezetének megváltása, mind az özvegy mind az állagörökösök vonatkozásában azt a célt szolgálja, hogy akár az állagörökösök, akár a túlélő házastárs bármikor megszabadulhasson a haszonélvezeti jogból adódó aránytalanságtól és kellemetlenségektől.³⁴

Az Új Ptk az alábbiakban rendelkezik a házastárs megváltási igényéről a Ptk 7:59. § -ában.

(1) A házastárs – a jövőre nézve – bármikor kérheti a haszonélvezeti jog megváltását. A haszonélvezeti jog megváltásának a házastárs és a leszármazó méltányos érdekeinek figyelembevételével kell történnie.

(2) A megváltásra kerülő vagyonból a házastársat – természetben vagy pénzben – egy gyermekrészt illeti meg.

E vonatkozásban az alábbi rendelkezést kell hangsúlyozni:

³² Az 1959. évi IV. tv. 616.§ (1) bekezdés alapján

³³ Az 1959. évi IV. tv. 616.§(1) bekezdés alapján

³⁴ Vékás Lajos: Az öröklési jog az új Polgári Törvénykönyv vitatervezetében, Jogtudományi Közlöny 2007. május

- GA) mind a túlélő házastársnak, mind a leszármazóknak határidőhöz nem kötött alanyi joga van az özvegyi jog megváltására;
- GB) az Új Ptk törölte a haszonélvezet megváltásának jogvesztő határidejét;
- GC) az Új Ptk mellőzte azt előírást, melynek értelmében az özvegyi haszonélvezet megszűnik, ha a túlélő házastárs új házasságot köt;
- GD) a házastársat gyermekrészt illeti meg.

GA) Alanyi jog az özvegyi haszonélvezet megváltására

A haszonélvezet megváltásának a lehetőségét mindenképp biztosítani kellett, nemcsak a teljes örökség, vagy annak egy része, hanem a különböző hagyatéki vagyontárgyak vonatkozásában is.³⁵ Ez különösen akkor lehet létfontosságú, ha a túlélő házastárs új házasságot, vagy élettársi kapcsolatot kíván létesíteni

GB) A haszonélvezet megváltás jogvesztő határidejének kiiktatása

Már a kodifikáció kezdetétől törekedtek arra, hogy az özvegyi haszonélvezet megváltása ne legyen jogvesztő határidőhöz kötött.³⁶

Ezt indokolhatja, hogy a hagyatékban készpénz, bankbetétben vagy más hasonló módon lekötött pénz vagy értékpapír található.³⁷ és mind a házastársak, mind az örökösnek készpénz felhasználása iránti sürgős igénye, továbbá az, hogy az örökösök és a túlélő házastársak közel egykorúak.

Ez feltétlenül indokolt lehet továbbá azokban az esetekben, amelyekben az állagörökös a hagyaték megnyílásakor még kiskorú és vagyona a gyámhatóság által kirendelt ügygondnok kezeli. Ez esetben, mivel – tapasztalat szerint – az ügygondnokok az ilyen döntést kockázatosnak tartják és a megváltást nem kezdeményezik – a kiskorú számára elmúlik a jogvesztő határidő,³⁸ hogy kérhesse a megváltást.

GC) Az özvegyi haszonélvezet megszűnéséről szóló rendelkezés törlése, a túlélő házastárs új házasságkötése esetére

Az 1959. évi IV.tv. szabályai szerint *új házasságkötéssel a házastárs haszonélvezeti joga bármiféle kielégítés nélkül megszűnik.*³⁹ Az özvegyi haszonélvezeti jog új házasságkötéssel való megszűnésének történeti alapjai a házasságok stabilitásának igényében, a házasság szakrális jellegében és a házastársi haszonélvezeti jog tartási rendeltetésében keresendők. *Ma azonban, ha hangsúlyozott is a házastársi öröklés gondoskodási rendeltetése, olyan megoldást, amely új házasságkötése esetén a túlélő házastársat minden öröklési jogától megfosztaná, Európa egyetlen jogrendszerében sem találunk.*⁴⁰

A hazai joggyakorlat jelenlegi különös aránytalansága a házasság és élettársi kapcsolat között miszerint, amennyiben a túlélő házastárs élettársi kapcsolatot létesít, a haszonélvezeti joga nem

³⁵ Weiss Emilia: A magyar polgári jogi szabályok felülvizsgálata, különös tekintettel az öröklési jogra. Polgári Jogi Kodifikáció, A 12.közjegyzői kollokviumon elhangzott előadás. Polgári Jogi Kodifikáció 2000/2.

³⁶ Weiss Emilia: A magyar polgári jogi szabályok felülvizsgálata, különös tekintettel az öröklési jogra. Polgári Jogi Kodifikáció 2000./ 2.szám 3

³⁷ Vékás Lajos: Die Grundzüge des ungarischen Erbrechts In: Erbrechtsentwicklung in Zentral-und Osteuropa, .Welser (Hrsg), Wien;2009.66.oldal

³⁸ Weiss Emilia. Öröklési jog, In: Vékás Lajos (szerk): Az új polgári törvénykönyv koncepciója, kézirat, Budapest, ELTE ÁJK, 2001;191.old.

³⁹ Az 1959 évi IV tv 615.cikke (2) bekezdése értelmében, ha a házastárs új házasságot köt, haszonélvezeti joga megszűnik.

⁴⁰ Weiss Emilia. Öröklési jog, In: Vékás Lajos (szerk): Az új polgári törvénykönyv koncepciója, kézirat, Budapest, ELTE ÁJK, 2001; 192.old.

szűnik meg, viszont új házasságkötéssel megszűnik. Ez az Alkotmány által preferált házassággal szemben az élettársi kapcsolatban élőket kedvezményezte.

GD) A túlélő házastárs gyermekrésze

Ezt a rendelkezést úgy kell értékelni hogy a túlélő házastársat a megváltásra kerülő vagyomból akkora rész illeti meg, mint az örökgyógy gyerekeit. Ez azt jelenti, hogy a túlélő házastárs részesedése egy gyermek mellett az örökség fele, két gyermek esetében az örökség egy harmada, három gyermek esetén az örökség egy negyede és így tovább, oly módon mintha a túlélő házastárs az örökgyógy gyermekeivel együtt, velük egyenlő részben örökölné.

A megváltásnál mind a leszármazók, mind a túlélő házastárs méltányos érdekeinek figyelembe vételével kell eljárni. Ez az előírás elsősorban a megváltás időpontjának megválasztására vonatkozik.

H) A házastárs köteles részének mértéke

A házastárs az Új Ptk 7:75. §-a⁴¹ értelmében kötelesrésze jogosult, ha az örökgyógy törvényes örökgyógye vagy végintézkedés híján az lenne.

Az Új Ptk 7:82.§ (1) bekezdése állagöröklés esetén a túlélő házastárs köteles részét egy harmadban határozza meg: kötelesrész címén a kötelesrésze jogosultat annak harmada illeti meg, ami neki – a kötelesrész alapja szerint számítva – mint törvényes örökgyógynek jutna.

Az Új Ptk meghatározza 7.82.§(2) bekezdésében a túlélő házastárs köteles részét haszonélvezet öröklés esetén: a házastársat, mint törvényes örökgyógyt haszonélvezeti jog is megilleti, kötelesrésze e tekintetben a haszonélvezeti jognak olyan korlátozott mértéke, amely szükségleteit biztosítja, figyelembe véve az általa örökölt vagyontárgyakat.

A törvényes örökségként haszonélvezeti jogot örökölt házastárs a köteles részét igényelheti úgy is, mintha haszonélvezeti jogát megváltották volna.⁴²

A túlélő házastárs köteles rész tekintetében különböztetni kell a szerint, hogy

- A) ha van leszármazó,
- B) ha nincs leszármazó, de a szülő él,
- C) ha nincs sem leszármazó, sem felmenő.

Rendkívüli módon változtatást jelent a köteles rész intézményében az, hogy annak mértékét az Új Ptk 1/3-ra csökkentette.⁴³

A) túlélő házastárs köteles része, leszármazó mellett

1) Ebben az esetben a túlélő házastárs haszonélvezet örökgyógy és állagörökgyógy is egyben, haszonélvezetre vonatkozó köteles része a haszonélvezeti jognak olyan korlátozott mértéke, amely szükségleteit biztosítja, figyelembe véve az általa örökölt vagyontárgyakat.

⁴¹ Új Ptk 7:75. §-a értelmében kötelesrész illeti meg az örökgyógy leszármazóját, házastársát és szülőjét, ha az öröklés megnyílásakor az örökgyógy törvényes örökgyógye vagy végintézkedés hiányában az lenne.

⁴² Új Ptk 7:75.§ (3) bekezdés

⁴³ Az 1959. évi IV.tv 665.§ (1) bekezdés értelmében kötelesrész címén a leszármazót és szülőjét, annak a fele illeti meg, ami neki – a kötelesrész alapja szerint számítva – mint törvényes örökgyógynek járna.

2) Mivel a házastárs köteles részre egy gyermekrészre is kiterjed, (a lakáson és az ahhoz tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon kívül) a többi vagyona nézve megkapja annak egy hatodát (egy gyermek esetén); 1/9-ét (két gyermek esetén); 1/12-ét (három gyermek esetén, mivel a köteles rész nagysága a (gyermek számától függő gyermekrész) nagyságának egy harmada..

B) A túlélő házastárs köteles része szülők mellett, ha nincs leszármazó

1) A házastárs az általa lakott lakást megörökölné a törvényes öröklés rendjében az általa lakott berendezési és felszerelési tárgyakkal együtt. Ez esetben, ha az örökhagyó a lakást ráhagyná a lakást mondjuk a gyermekkori barátjára vagy kezelő orvosára a túlélő házastársat 1/3-os köteles rész illeti meg, viszont a lakásban való bennmaradásról a Ptk nem rendelkezik. Szerencsésebb lenne, ha a Ptk úgy rendelkezne, hogy ilyen esetben is megilleti a túlélő házastársat köteles részként a holtig tartó haszonélvezet illeti meg.

2) A túlélő házastárs nemcsak az örökhagyóval közösen lakott lakás és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyak örököse, hanem az ezt meghaladó szerzeményi vagyon felének állagörökösévé is válik. (a vagyon másik felét a szülők fele-fele arányban öröklik), az Új Ptk indokolása szerint, a szülők, mint állagörökösök által megörökölt szerzeményi vagyon felén a túlélő házastársnak nincs haszonélvezeti joga.⁴⁴ Az egyik szülő kiesése esetén a rá eső részt egyenlő arányban örökli a túlélő házastárs és a másik szülő. Ez esetben az örökhagyóval közösen lakott lakás és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakat meghaladó szerzeményi vagyon háromnegyed részét fogja a túlélő házastárs örökölni.

C) A túlélő házastárs köteles része egyedül örökösként **a törvényes örökrészének egy harmada.**

A köteles rész mértékének fél részről egy harmadra rendkívül nagy horderejű változás amely az alábbiakkal indokolható:

- egyrészt jobban fogadja el az örökhagyó személyi autonómiáját, és a korosztályok közötti kapcsolatot új felfogását,⁴⁵
- másrészt figyelembe vette az általános nemzetközi tendenciát, amely a köteles rész megszüntetésére, vagy csökkentésére irányul,⁴⁶
- továbbá számba vette a családi viszonyokban bekövetkezett változásokat, melyet sokszor az elidegenedés és a teljes kapcsolatmentesség jellemez az örökhagyó és a köteles részre jogosultak között.

4. Mi nem változott?

A nem változó rendelkezések között az alábbiak érdemelnek említést:

A) Érdekes módon az 1861 óta fennálló ági öröklés intézményét az Új Ptk nem változtatja meg. Az ági öröklés jelenleg is élő intézmény, mert nagyon sokszor kiderül, hogy az örökhagyó lakás-, föld- vagy házingatlanát szüleitől (nagyszüleitől) örökölte és törvényhozó engedett a vagyon

⁴⁴ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója; Magyar Közlöny 2005/11.sz.II:kötet 185.

⁴⁵ Kulcsár Anna: Királyi státusban; Az Új Polgári Törvénykönyv szervesen kapcsolódik az Alaptörvényhez, Magyar Nemzet, 2013. március 2.

⁴⁶ Lásd például R. Welser: Erbrechtsentwicklung in Österreich und Deutschland; In: Erbrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa. (Welser (Hrsg), Wien; 2009. 1-19. oldal

családban tartása igényének.⁴⁷ Az Új Ptk 7:71. § (1) bekezdésébe foglalt rendelkezés az ági vagyona vonatkozó özvegyi haszonélvezetet fenntartotta. Eszerint a házastársat az ági vagyona holtig tartó haszonélvezeti jog illeti meg.

B) Szintén nem változott az ági vagyona fennálló haszonélvezet megváltásáról szóló rendelkezés sem. Az Új Ptk 7:71.§ (3) bekezdése értelmében megváltás esetén a házastársat az ági vagyona egyharmada illeti meg.

C) Szintén nem változott a házastárs kitagadására vonatkozó rendelkezés. Az Új Ptk 7:78.§ (3) bekezdése fenntartja azt a rendelkezést, amelynek az értelmében házastársát az örökhatagos házastársi kötelezettségét durván sértő magatartása miatt kitagadhatja.⁴⁸

5. Az Új Ptk öröklési jogi változásainak értékelése

Az Új Ptk meghozatalát tizenöt éves kodifikációs tevékenység előzte meg. Nagy érdeme⁴⁹ az – ahogy ezt az alkotók eredetileg elgondolták –, hogy csak annyiban vezettek be új intézményeket és átfogó jellegű módosításokat, amennyiben ezt az alkotmányos elvárások gazdasági és demográfiai változások, valamint a szakmai követelmények ezt feltétlenül megkövetelték. „Az új Törvénykönyvnek nem lehet célja a mai társadalmi-gazdasági viszonyokat is megfelelően szolgáló, a mai alkotmányos elveknek, alkotmányos elvárásoknak is megfelelő szabályoknak feltétlenül újjal való felváltása.” Ez a törekvés hangsúlyozottan érvényesült az öröklési jog területén, ahol az európai jogi változások követése nem volt aktuális feladat.

Törekedtek a kodifikációs tevékenység során a magánjog leginkább stabilitást mutató területén a több évtizedes, sőt évszázadosnál is régebbi, bevált pozitív hagyományok megőrzésére.

Ha figyelembe vesszük a hagyatéki eljárás újraszabályozását hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény⁵⁰ útján, megállapítható hogy öröklési jogunk átalakítása a harmadik évezred igényeinek megfelelően megtörtént.

Joggal mondható el az Új Polgári Törvénykönyvről, és annak hetedik könyvét képező öröklési jogról, hogy 15 évi előkészítő munka után az Országgyűlés korszakos jelentőségű kódexet fogadott el.⁵¹

⁴⁷ Az 1861 évi Országbírói Értekezlet a nemesi birtok családban tartását és forgalomképtelenségét előíró ősiség törvényének eltörlését követően meg kívánta tartani azt, ami a magyar jogban egy család kezén való megtartásában jelentkezett. Ezért alkották meg az ági öröklés szabályait. Az ősiség a vagyont a család kezén tartotta, az ezt pótolni szándékozó ági öröklési rend az ági vagyont – leszármazó hiányában – a házastársától elvonva a szerző ágához juttatta vissza. In: Gellért György: A Polgári Törvénykönyv magyarázata, Budapest; KJK-KERSZÖV, 2001, 1976.

⁴⁸ 1959. évi IV. tv. 663. § (2) bekezdés

⁴⁹ Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója; Magyar Közlöny 2005/11.sz. II. kötet 185. oldal

⁵⁰ 2011. január 1. napjával a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) számú igazságügyi miniszteri rendeletet felváltotta a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (Htv.).

⁵¹ Kulcsár Anna: Királyi státusban; az Új Polgári Törvénykönyv szervesen kapcsolódik az Alaptörvényhez, Magyar Nemzet, 2013. március 2.